

ДЖОН О'ХАРА

Джон О'Хара (1905—1970) — автор романів «Побачення в Самаррі», (1934), «З тераси» (1958), «Справа Локвудів» (1965) та ін., а також багатьох збірок оповідань.

Г Р О Ш І

Гроші було поділено на три частини: Еллен Брознен одержала свою вдовину частку і якомога швидше покинула місто, повернулася в Буффало, штат Нью-Йорк, звідки й приїхала. Решта дві третини припали порівну Нен Брознен та її сестрі Марієтті Брознен, по чоловікові Келлі. Всього було близько двохсот тисяч доларів, сума досить солідна, як на ті часи, але розподіл цих грошей не викликав багато балачок у місті. Дехто казав, ніби Еллен Брознен ще поталанило хоча б дещо одержати, але обізнані люди тут-таки нагадували невігласам, що за законом майже неможливо було її обійти. Це можна було б зробити, казали ті люди, але тільки при її згоді, і так мав би зазначити у своєму заповіті Кліт Брознен. Кліт повинен був заявити, що Еллен Брознен забезпечується лише до його смерті (і бог свідок, це було б справедливо) і що, отже, вона має задовольнитись номінальною сумою в один долар, позбувшись своїх удовиних прав. Усі були згодні, що Кліт якнайкраще розпорядився своїми грошми: заповів Еллен третину і відпустив її назад у Буффало, без усякого вибачення за клопіт, який вона з ним мала, і дав змогу сестрам Брознен поставити на його могилі простий надгробок із добутого в штаті Індіана вапняку, і тішитися життям у мирі та спокої, і з вдячністю згадувати свого брата щомісячними поминками й щорічною відprawою в церкві. Він сам не багато мав миру та спокою під кінець життя, але бодай тепер міг спочити в мирі, що, власне, й означало *ote «requiescat in pace»*¹, адже Еллен повернулася до себе в Буффало, а Нен і Марієтта лишилися вдома підтримувати честь імені. Всі говорили водно, що Кліт своєю смертю зумів домогтися сякого-такого ладу й гідності, чого він так прагнув за життя.

За будинок на Оук-род сестри одержали добрі гроші. Будинкові було тільки п'ять років; збудований з найкращих матеріалів, він мав найсучасніші вигоди. Всюди електрика, дві просторі ванні кімнати, висока антена для приймача «Стромберг-Карлсон», завдяки чому Еллен могла приймати Канзас-Сіті й Чикаго так само легко, як інші — Пітсбург і Скенектаді. Двері в гаражі легко підіймалися однією рукою — не те, що оберткові двері, які треба відчиняти на вулицю. А ще був у Еллен грамофон найвищої якості, і до того вона була єдиною госпо-

¹ Хай упокоїться в мирі» (лат.) — надгробний напис.

динею на Оук-род, що мала телефон у кухні, хоча там вона проводила так мало часу, що той телефон здавався чистим марнотратством. Еллен навіть мала електричну штуковину для натирання підлоги з твердого дерева, дарма що ніхто й на хвилю не припускав гадки, що це вона сама натирає підлогу. То була робота її покоївки. Одна покоївка на будинок з восьми кімнат, де немає жодної дитини, де рідко бувають гості, але де у вазах з різьбленого скла завжди повно свіжих ласощів і у вітальні стоїть рояль, на якому нікому було зіграти хоча б одну ноту. З усіма своїми килимами та всяким іншим статком будинок дав двадцять вісім тисяч доларів, що їх треба було поділити на три частини згідно з Клітовим заповітом.

— Я б радніше віддала їй усе, — сказала Нен Бронзен.

— А я ні, — відказала Марієтта. — Як на мене, то я б їй нічого не дала. Вона вже й так одержала більше, ніж заслужила.

— Так, але вона збирається забрати все, що їй належить, а як не віддамо, то неодмінно матимемо діло з судовими здирищиками.

— Я зовсім не мала на увазі якісь там махінації. Ми мусимо виконати волю Кліта. Але, якби вона одержала лише те, що заслужила, їй би припав хіба моток туалетного паперу.

— В цьому домі такого мотка не знайдеться, — зауважила Нен Бронзен.

— Це тільки так, до слова прийшлося.

— Я розумію. Але не думай, що я така щедра в душі, люба. Коли я кажу, що радніше віддала б їй усе, то це аби швидше здихатись її і більш не мати з нею нічого спільного... Я так їй і скажу!.. Не знайдеш жодної щточки на меблях, жодної подряпинки — вони чимось навіть кращі від нових.

— А чом би й ні? У нас у домі все навпаки, але ж я там виростила трьох синів. Чому б її меблям не бути, як новим? Наймичка тільки й мала роботи, що витирати й витрушувати, та тягати цей електричний підлогонатирач. Можна було подумати, що вона повсякчас готується давати бал.

— І це добило Кліта. Ця ковзька підлога, — промовила Нен Бронзен. — Коли він упав позаминуло літа, то зразу якось постарів і так уже й не видужав.

— Але в цьому вона вже не винна, Нен. Адже Кліт, скільки я його пам'ятаю, завжди був кволий. Правда, він дуже забився, але коли Клітес Бронзен був здоров'ягою? Ти або я запросто могли подужати його, як дитину.

— Він не був фізично сильним, зате надолужував розумом, — сказала Нен.

— Тільки на одному він кепсько розумівся. Та на чоловіків так легко впливати! Хто-хто, а я вже це знаю, мавши чоловіка й трьох синів.

— Ну, щоб таке дізнатися, зовсім не обов'язково виходити заміж, — зауважила Нен. — Я теж не в монастирі прожила свій вік.

— Я ні на що не натякаю, Нен. Але, коли мова заходить про чоловіків, не треба позирати так, ніби ти ось-ось заведешся.

— Я й не думала, що ти натякаєш, люба. Але саме ти зі своїм чоловіком і трьома синами часом поводишся трохи зарозуміло. В конторі я всяких чоловіків надивилася, якими вони бувають, коли нема поряд дружин, і я рада, що так і не вийшла заміж. Жінка в конторі бачить речі зовсім з іншого боку. Я б не хотіла, щоб про мене говорили таке.

що декотрі чоловіки говорять про своїх жінок, або щоб мій чоловік говорив таке, що я чула від декого з жонатих.

— Що ж, це тільки додає тобі честі, Нен.

— Дякую. Проте не думай співчувати мені.

— Зовсім не думаю. Я ж не раз заздрила тобі, ти сама знаєш.

— Ну, а тепер ми з тобою не залежимо ні від кого,— сказала Нен Бронзен.— І можемо робити все, що нам заманеться.

— Так. І я сподіваюся, ти не передумала?

— Кидати роботу? Тепер я, більш ніж будь-коли, прагну цього, любя.

— О, щодо цього я певна. Я мала на увазі інше...

— Це щоб я переїхала зі своєї квартири? Ну, коли ти й досі хочеш, щоб я...

— І досі хочу?..

— Ти ж останні півмісяця не згадувала про це. То я подумала, що, може, ти переговорила з Люком і він проти.

— Та ні, ради бога! У нас одна кімната порожня, то навіщо тобі платити за помешкання, якщо ми маємо вільну кімнату?

— Ну, я-то міркувала про це...

— О, ти знову дратуєшся, Нен. Ти хочеш сказати, чого ми раніше не запропонували тобі поселитися в нас? Скажу тобі щирю правду — ми просто не подумали про це раніш. Тебе начебто цілком задовольняло квартирування у Бес Стоффер, звідки ти за кілька хвилин пішки могла дістатися на роботу. Те, що я запрошую тебе перебраться до нас, не має ніякого відношення до твоєї спадщини, Нен, якщо саме це тебе хвилює.

— Та я цього зовсім не кажу.

— Ні, але цілком природно, що ти й про це думала. Кінець кінцем, Нен, мені у спадок від Кліта дісталася стільки ж, скільки й тобі, тож давай не будемо вишукувати тут якісь приховані мотиви. Мені ніколи не випадало нагоди запросити тебе жити з нами, а оце як ти сказала, що кидаєш роботу, то я й подумала: навіщо Нен і далі мешкати у Бес Стоффер, в діловій частині міста? З нашого дому тобі було б далеко добиратися на роботу, але оскільки ти вже не працюватимеш, чому б тобі не поселитися зі мною? Мені так хочеться мати когось, з ким би я могла розважити душу! Я говорю, наче друга Еллен, але це правда, все своє життя ти створюєш домашній затишок для чоловіка й трьох хлопців, а тоді ці хлопці женяться і йдуть геть, а ти залишаєшся навіть без подруг, бо так і не змогла завести їх за всі ці роки.

— Ти? Та в тебе ж стільки подруг, понад десяток!

— Ні, у мене є лише сусідки й знайомі, але справжньої подруги — нема. А Люк — що з нього візьмеш! Люк має свої клуби, свій «Легіон», куди він ходить, у нього якісь політичні справи, а от я раніше не мала змоги вступити в ті різні жіночі благодійні товариства, а тепер і не хочу.

— Зате вони тепер, мабуть, хочуть, щоб ти до них вступила.

— Звісно, відколи стало відомо про Клітів заповіт. Та я завжди була обережна у виборі друзів, а тепер слід бути обережнішою, ніж будь-коли. Ти теж цього не забувай, Нен.

— О, за мене будь спокійна.

— Особливо остерігайся чоловіків, Нен.

— Ловців грошей я бачу за цілу милю!

— Рада чути це, Нен. Дуже рада чути це. Не дай боже, коли жінка раптом стане грошовитою і нема коло неї нікого, хто б відганяв нахлібників і дармоїдів.

— Я таких за цілу милю бачу. Не забувай, що я працюю бухгалтером із сімнадцяти років.

— Я знаю. Але у нас, Броненів, серця часто керують головами. Ось візьми Кліта й Еллен. Один із найтямущіших бізнесменів країни, Клітес Бронен, Джей Клітес Бронен, у віці майже сорока п'яти років — і що ж він? Раптом бере й закохується до нестями в гарненьку особу, одягнену в халат медсестри. Якби він хоч побачив її вперше одягнену в щось інше, то б іще с'як-так. Одного разу мені довелося цілий день вислуховувати все, що він говорив про цього ангела чистоти.

— «Ангел чистоти», він і мені так казав. А ти могла б подумати про неї так?

— Про неї? Ти жартуєш, Нен! Такі здорові груди! Я певна, що в неї було одне або й двоє дітей.

— О, це ще нічого не доводить. Пам'ятаєш черницю Мері, Александер?

— Так. Але та в чорному одязі більше нагадувала ангела чистоти, ніж Еллен у своєму білому халаті медсестри. Могла б ти уявити собі Еллен у чернечому вбранні?

— Ні, не могла б, — засміялася Нен.

— Нам разом весело буде, Нен. Ти прийдеш і залишишся з нами. До Люка ти звикнеш, якщо це тебе турбує. По неділях він іноді приїжджає додому п'яний, як чіп, але завжди має досить глузду, щоб проспати ту ніч у підвалі. «Якщо ти приїжджаєш додому в такому стані, — кажу я йому, — ти не заслуговуєш, щоб до тебе ставилися краще, ніж до собаки. Проспись в підвалі», — так я й кажу. Та це буває лише раз чи два на рік.

— Я ніколи не бачила Люка таким.

— То все їхній «Легіон»! Броварня посилає їм добре пиво, пару бочок щоразу, і вони пиячать, аж поки спорожнять усе дочиста. Та про мене, хай краще уп'ється добрим пивом, ніж осліпне від того самогонного пійла.

— О, таке буває. І не тільки сліпнуть. Я чула, що дехто й помер.

— Люк рідко п'є віскі. Він полюбляє пиво, а міцніше спиртне залишає молодим хлопцям. Принаймні на це у нього вистачає тям.

— Тобі дістався найкращий з усіх Келлі. Кліт завжди був тільки гарної думки про Люка. І під час війни, пригадую, люди казали, що Люк не повинен іти в армію, а він пішов.

— Бачиш, із роду Келлі завжди хтось воював, і в Громадянській війні, і у війні з іспанцями, а що наші хлопці не доросли ще до війська, то він сам пішов, він би не зміг піти, якби не Клітова допомога, а Кліт радий був посприяти, ти пам'ятаєш.

— Пам'ятаю. Кліт був пригнічений, коли його не взяли в армію, то хоч допоміг Келлі і в цьому знайшов утіху.

— Грошей тих було небагато, лише дві тисячі, і Люк розрахувався повністю. На це пішло цілих п'ять років, але він повернув усе до цента. Справді. Все до останнього цента. Люк не міг заспокоїтись, поки не розрахувався з шурином.

— Я зовсім не знала про це. І ніколи не чула.

— От бачиш! Ми — сестри, живемо весь вік в одному місті і так мало знаємо одна про одну. — Марієтта Келлі раптом замовкла.

— Що таке, люба? — спитала Нен Брознен.

— Будь ласка, перебирайся жити до нас, Нен.

— Що сталося? Щось у тебе негаразд? Розкажи мені.

Маріетта кивнула.

— Я б розказала, але я дала обітницю. Та скоро ти й сама дізнаєшся. Хай допоможе нам господь.

Звикаючи протягом кількох тижнів до нового оточення та до безділля і постійно перебуваючи в товаристві сестри, Нен Брознен не торкалася тієї таємничої обітниці, що її дала Маріетта. Часом Нен каралася прикрою підозрою, чи не вигадала Маріетта всього цього, аби лиш умовити її поселитись у них. Але проти цього поставала щирість Маріеттиного прохання: це було зовсім не схоже на неї — виявляти будь-які ознаки слабкості. Колись давно Маріетта не раз брала речі, що належали старшій сестрі, брала без дозволу, просто крала їх, і коли їй доводилось просити пробачення, вона завжди примудрялася не сказати «будь ласка». Нен Брознен не пам'ятає, щоб Маріетта коли-небудь сказала «будь ласка». І якщо вже вона й вимовляла ці слова, то зовсім не щиро. Цим же разом слова «будь ласка» виразно засвідчували слабкість, і саме це переконало Нен, що Маріетта таки дала обітницю і що за цією обітницею криється жадлива таємниця. У ці перші тижні Маріетта була весела й балакуча, насмішкувата й відверта, але про свою обітницю не згадала ні разу. Минав час, і Нен поступово виявила, що хоч би про які речі говорила Маріетта, одну тему вона явно обминала: ніколи, жодного разу не розповіла вона нічого про Люка.

Нен Брознен зрозуміла, що Маріетту непокоїть якась таємниця, пов'язана, безперечно, з Люком. Спершу у Нен промайнула підозра, що це стосується і Еллен, але вслухавшись, як Маріетта критикує Еллен, вона відкинула цю підозру — Маріетта зневажала Еллен, але до Люка її не рвувала.

Сам Люк сподобався Нен. Живучи в одному домі з ним, вона з подивом помітила, що починає ставитися до нього, ніби до живого заступника Кліта. Люк ніколи б не став Клітом: він був надто веселий і безтурботний; манери, зовнішність, погляди на життя робили його цілковитою протилежністю Кліта. Кліт уранці неодмінно голився, без комірка і краватки не виходив на люди, і якщо й бачили його без піджака, то лиш тоді, коли він порався по господарству. Скінчивши роботу, він одразу вдягав піджак. А Люк міг з'явитись уранці непоголений, несучи в руках піджак, жилет, сорочку й краватку, потираючи свій заріст на щоках, чухаючись, де свербіло, байдуже, що при цьому була присутня Нен. «Привіт, дівчатка. Ви вже приготували старому сніданок? — казав він звичайно. — Нен, чого це ти спозаранку встала? Ти ж нібито сама собі пані. Ану, в ліжку!» Він клав лікоть на стіл і підпирав рукою голову, набираючи повну ложку каші, а коли чекав на яєшню з салом, сумовито всміхався до Нен, примовляючи: «Немає коли й відпочити». Іноді в проміжку між однією і другою стравою він вставав і вдягав сорочку й краватку. А скінчивши сніданок, кидав: «Бувайте, дівчатка. Якщо хтось подзвонить, я в перукарні». Він працював агентом у мебльовій компанії, і тому додому вертався ввечері в «доджі», а вранці встигав на роботу, виходячи о пів на дев'яту, хоч вічно здавалося, що він бариться. Через ці його недбалі звички — зовсім відмінні від Клітових звичок — і виникало враження, ніби він просто гає час.

Одного ранку обидві сестри сиділи в кухні, було вже чверть на дев'яту, а він і досі не показувався.

— Може, сходиш нагору, подивисься, чи він не вклався знову. Коли я спускалася, його нагорі не було.

— Та я ніби чула, як він там вовтузиться,— сказала Нен.— Я гукну його, мені незручно туди заходити.

— Якщо він знов уклався, гуканням його не розбудиш.

— Тоді ти сходи. а я засмажу яєшню,— запропонувала Нен.

Маріетти не було хвилин з п'ять. Потім вона повернулася в кухню і глянула на сестру.

— Я не можу зрушити його. Він лежить у ванній на підлозі.

— Хто ваш лікар? — спитала Нен.

— Майклс-молодший. Телефон один-три-п'ять-нуль. Але я думаю, вже запізно.

— То хоч скажуть, де його знайти.

— Я маю на увазі — для Люка запізно. Мені здається, він уже помер.

— Ні, любя. Я все-таки подзвоню Майклсові. Може, він привезе дихальний апарат. А ти йди до Люка.

Самовладання Маріетти вразило Нен, але вона збагнула, в чім річ, коли сестра промовила:

— Це те, чого я остерігалася, чого ми обоє боялися.

— Твоя обітниця?

— У нього вже був один удар, але він примусив мене пообіцяти, що я збережу це в таємниці. Люк хотів, щоб його обрали на командира місцевого поста «Легіону», і він побоювався, що ніхто не голосуватиме за людину, в якій був удар.

— Ходімо до нього, любя.

Маріетта похитала головою.

— Я не можу, Нен. Це вже не він,— відказала вона.— Поклади яйця в холодильник, якщо не їстимеш.

— З ним же повинен хтось побути, правда? Подзвони Майклсові, а я підіймуся нагору.

— Ти хочеш, Нен? Ти могла б почекати в холі. Але я просто не можу туди заходити.

Всі казали, що протягом цих болісних днів Маріетта трималась, як мужня жінка. Ніхто не бачив жодного прояву слабкості з її боку, тільки й того, що на заупокійній месі, коли Джо Денні співав «Чудовий острів десь там є», вона приклала хусточку до очей під густою вуаллю. Але це був, власне, єдиний прояв її емоцій за всі ці дні.

— Брат і чоловік — менше ніж за рік,— казали люди.— Добре, хоч є у неї троє хлопців.

— І Нен. Це не те, що лишитися самій на весь будинок.

— І принаймні їм не треба турбуватися про гроші.

Люковій страховці, заощадженням і вартості будинку далеко було до Клітового спадку, але все-таки Маріетту вперше в її житті можна було визнати добре забезпеченою. Хлопці, що пороз'їжджалися в різні міста, вже самі заробляли собі на прожиття, і коли вони після похорону зібрались вертатися до своїх домівок, Маріетта заговорила з ними про гроші.

— Завдяки вашому дядькові Кліту й вашому батькові, вам не треба турбуватися про мене. Тітонька Нен і я будемо жити тут одним

господарством. Отже, вам не доведеться підтримувати мене. Можете витратити свої гроші для своїх власних сімей.

Двоє старших хлопців мовчки кивнули, а найменший, Боб, озвався:

— Я розраховував на тисячу доларів від батька. Я розраховував на них, мамо. Він, можна сказати, обіцяв їх мені.

— Про це не згадано в заповіті,— промовила Марієтта.

— Я знаю. Але коли я одружився з Поллі, батько сказав, що, на жаль, він може дати мені тільки сотню доларів як весільний подарунок. Він сказав, що розплачується з дядьком Клітом і що сотня — це все, що у нього є. Він обіцяв згодом іще мені підкинути.

— Чомусь я більш ні від кого не чую претензій на тисячу доларів,— сказала Марієтта.— І коли вже на те пішло, я не чула, щоб хто-небудь запропонував хоч цент на витрати, пов'язані з похороном.

— Стривай-но, мамо,— озвався Джеральд, найстарший брат. — Ці ж витрати покриваються за рахунок фінансової допомоги батькові від «Лицарів Колумба».

— Тільки частково,— відповіла мати.— Якщо ти бажаєш побачити рахунки, я покажу їх тобі, коли вони надійдуть. Може, ти хочеш сказати, що батько й тобі обіцяв тисячу?

— Так, він казав мені те саме, що й Бобові,— промовив Джеральд.

— І мені теж,— докинув Рей, середній син.

— Дивно. Я ніколи не чула про жодну з цих щедрих обіцянок, хоч у нас із батьком не було ніяких секретів, особливо щодо грошей. А ти, Роберте,— я не сподівалася почути від тебе такого, якщо зважити, що ми стягувалися з останнього, коли ти вчився в фармацевтичній школі.

— Якби в мене була тисяча доларів, це б мені допомогло відкрити власну аптеку,— відказав Боб.

— Тисячі доларів вистачить для цього? — здивувалася Марієтта.

— Ну, і батько Поллі піде мені назустріч, а трохи мені самому пощастило заощадити.

— Якби не ваш дядько Кліт, я б мусила продати цей будинок, а вам усім довелось б відривати від себе, щоб мене утримувати. Принаймні, я б цього сподівалася. Бо добра б це була річ, якби один син був власником аптеки, другий — телеграфістом у «Юнайтед Пресс», а третій працював столяром і всі втрьох не вберегли матір од богадільні!

— Богадільні! Що за дурниці! — вигукнув Боб. Він підвівся.— Батько дав мені слово. І Джеррі та Рееві також, а він завжди дотримував свого слова. Але я, мамо, теж дам тобі слово: в цьому будинку ти мене бачиш востаннє.

— Сядь, Бобе! — осмикнув брата Джеральд.

— Та не зчиняйте колотнечі за гроші, коли батька ледве встигли...— озвався Рей.

— А йди ти к бісу! — лайнувся Боб.— Підлизуйся, може, вона віддасть тобі й мою частку!

— Це вже занадто...— почав Джеральд, але Боб уже вийшов.

— Сядь, Джеральде,— сказала Марієтта.— Не треба мені скандалу в домі небіжчика. Нехай собі йде, я матиму надію, що він стримає своє слово, бо я не хочу, щоб у моєму домі хтось із моїх синів розмовляв так зі своєю матір'ю.

— Але він говорив правду, мамо,— промовив Рей.— Батько й мені казав те саме, що Бобові.

— Я нітрохи не сумніваюся, що батько казав це все. Однак звідки

було взяти ці гроші — то вже інша річ. Скільки років ми прожили в подружжі, і він усе обіцяв, що поїде зі мною в подорож до Ірландії. За п'ять років, за десять, — казав він, — ми поїдемо у старий край, побуваємо в Роскоммоні й Уотерфорді, відвідаємо рідню Келлі, Брозненів, Дулі... Але ми тільки й подорожували, коли батько був делегатом на з'їзд «Легіону». Я ніколи не морочила йому голови цими його обіцянками, хоч тільки бог знає, як я прагнула поїхати куди-небудь. У вас, хлоп'ята, був чудовий батько, тільки він мав звичку забувати те, що збирався зробити. Він таки й справді мав на думці те, що казав, та я скоро зрозуміла, що це в нього була немов якась гра. «Звичайно, — погоджувалась я, — за п'ять років ми поїдемо до Ірландії». Проте, коли минуло п'ять років. у мене вистачало глужду не нагадувати йому про це. Дивуюсь, як це він не наобіцяв вам по п'ять тисяч. Але це свідчить про те, як мало ви розуміли батька, коли всерйоз сприйняли його обіцянки. Повернення боргу вашому дядькові, сплата застави під будинок — на це йшли чи не всі його заробітки, і якщо я й мала свої гроші, то це були братови гроші, а не чоловікові.

— Та даймо вже спокій цим грошам, — сказав Джеральд.

— Ну, а якщо ви справді думаете, що я забрала собі ті гроші, які по закону належать вам, якщо ви й справді так думаете, то я дам кожному з вас по п'ятсот, як тільки адвокат Філіпс залагодить справу зі спадщиною, і по п'ятсот за рік-два. А Робертові — ні цента. Своєю сьогоднішньою поведінкою в цьому домі він виключив себе з нашої родини. Нехай зі своєю Поллі та її батьком заснують собі аптеку і нехай їм щастить. Ви згодні?

— Як твоя воля, мамо, — відповів Джеральд.

— А ти, Рею? — спитала Марієтта.

— Я теж так думаю, — озвався Рей.

— Я зроблю для вас обох усе, що зможу, — промовила Марієтта. — І не забувайте, що я не житиму вічно. Ніхто-бо не знає, коли прийде його година.

Нен Брознен теж була в жалобному вбранні.

— Я ходитиму в траурі, аж поки ти скинеш траур, — сказала вона сестрі.

— Ні, — заперечила Марієтта. — Я вже до кінця так і буду в чорному, а тобі вистачить і року. Ніхто тебе не осудить.

— Я не боюся цього. Просто це я з жалю за Люком. І за братом теж.

— Коли мине рік, я почеплю білу стрічку до капелюшка, а ти зможеш одягти щось яскраве.

— Побачимо, — відповіла Нен.

— Я певна, що якби ти з'їздила в Буффало, то не побачила б там ніякої місис Джей Клітес Брознен у вдовиній жалобі. О, чи я розповідала тобі? Вона переказала священникові п'ятнадцять доларів на заупокійну службу по Люкові. Уявляєш, яке нахабство! Мені ні слова, жодного бодай букетика незабудок на похорон, але п'ятнадцять доларів на службу божу!

— Коли хочеш знати, то це вона зробила на зло нам. А може, вона змінилася, відколи Кліта не стало. Може, нарешті, оцінила його — те пер, коли вже запізно.

— Так, але може, вона чудово розважається за гроші бідного Кліта і що їй ці п'ятнадцять доларів?

— Як на мене, це великі гроші, коли зважити, скільки треба мати капіталу, щоб одержати п'ятнадцять доларів зиску.

— Скільки ж? — запитала Марієтта.

— Ну, для п'ятнадцяти доларів при п'яти процентах річних треба мати три сотні доларів.

— Ага, розумію. Але це щось не дуже багато — тільки п'ятнадцять доларів з трьох сотень.

— Коли гроші вкладено в банк, більше ніколи не одержують.

— А ти, звичайно, чула, що багато хто запросто добуває гроші на фондовій біржі. Може, й нам таке спробувати, Нен?

— Я не раз думала про це. Але коли я мала тільки платню і мусила сплачувати позичку, я все ніяк не могла наважитись.

— То, може, ти довідаєшся трохи докладніше про це? Ти ж краще на цьому знаєшся, ніж я. До кого б ти звернулася за порадою в цій справі? До кого звертався Кліт у таких питаннях?

— До такого собі Ральфа Фекслера.

— Хто це такий? Я ніколи про нього не чула.

— Він керує місцевою філією фірми «Вестмор і компанія». Це нью-йоркська маклерська фірма. Його добре знають у тутешніх клубах. Йому, по-моєму, трохи за тридцять.

— Отже, ти знайома з ним?

— Ми лише віталися, коли він заходив до контори. Він мене знає, як сестру Кліта. Можеш бути спокійна, він усе тобі розкаже.

— Кліт довіряв йому?

— О, він чесний. «Вестмор і компанія» — велика фірма, і багато членів місцевих клубів купують цінні папери через Фекслера. Він днями неодмінно навідається до нас.

— Може, ми втрачаємо гроші через те, що не радимося з ним, — зауважила Марієтта.

— Так, я теж це подумала, але не хотіла нічого говорити, аж поки все владнається. Тільки не думай, що хоч куди б ти вклала гроші, то обов'язково матимеш прибуток. Ти ж, певно, чула, що дехто й втрачає гроші на біржі.

— О, це я вже знаю.

— Ну, так уже й знаєш! Коли купуєш акції, люба, ти віддаєшся на волю випадку. Якщо я втрачу всі свої гроші, я, звичайно, зможу дістати роботу, адже я була старшим бухгалтером. Але на твоєму місці я б надміру не ризикувала. Так, невеличку суму за раз. Скажімо, п'ять сотень, або тисячу, і якщо матимеш зиск, знову вкладеш їх. А якщо втратиш — що ж, це буде тобі наука.

— Це начебто слушно, Нен. Але, може, нам таки треба почати? Ти не могла б сходити до цього Фекслера?

— Сходити! У нього велика контора, де повно чоловіків, що палять сигари й стежать за курсом цінних паперів.

— Як це вони стежать?

— Там є така дошка, на ній написано назви акціонерних компаній, і Джіммі Шевлін, цей молодик...

— Син Джул Шевлін?

— Еге ж. Отже, цей Джіммі стоїть з крейдою в руці й записує на дошці найсвіжіші дані про курс акцій. Я сама ніколи всередині не була, але часто проходила мимо, і могла б туди заглянути, якби хотіла.

— Джул Шевлін не пустила б свого Джіммі в ненадійне місце.

— Ні, я ж кажу, ця фірма цілком надійна, і Кліт не рік і не два

мав справу з нею. Але я не піду туди, аби тільки покликати Фекслера. Я напишу йому невеличкого листа й поясню, що в нас є до нього одне діло. Якщо я вкладу п'ятсот і ти стільки ж, то це буде лише тисяча — мізерна пожива для Фекслера, але він знає, що в нас є більше. І за-
тям, любя, він — маклер, і виграє щоразу, чи ми купуємо, чи продаємо. Він знає, що в нас понад сто тисяч доларів, і він хотів би мати нас за своїх клієнтів. Ось побачиш. Коли я скажу йому, що в нас є до нього діло, він прибіжить, навіть якщо для початку ми вкладемо лише тисячу доларів.

Маріетта Келлі була в захопленні від Ральфа Фекслера.

— Ти помітила, яка у нього ніжна шкіра? — звернулася вона до Нен.— Шоки, як у дитини. А хіба не приємно в наш час побачити молодого чоловіка, що носить твердий комірець? Я ще звернула увагу, які в нього руки. Як у священника. Такі самі руки були і в Клїта:

— І в Рея, і в Боба такі. Певно, і у Джеррі були б такі, але стляр — він же потовче їх собі молотком,— промовила Нен.— Та хай там що, любя, а ми граємо на біржі. Тобі не страшно? Мені страшноувато.

— Я почуваюсь так, ніби я перший день у школі, і мати купила мені нову сукню, — відповіла Маріетта.

Вони заробили гроші: за рік їхній вклад у тисячу доларів виріс до півтори тисячі. «Ми вже заразилися цією грошовою пристрастю»,— признавалася Нен. Тим часом вони познайомилися з тонкощами біржових операцій. А ще вони перебороли свою сором'язливість і тепер часто сиділи в просторій залі серед чоловіків, що палили сигари, й стежили за Джіммі Шевліном. Одного разу сусіда Маріетти — їхні крісла були поруч — навіть запропонував їй сигару. «Йй-бо, я почну курити»,— з посмішкою призналася вона сестрі. «І я теж»,— відказала Нен Брознен.

Вони додали ще півтори тисячі до свого вкладу. Хоча кожна з сестер вела свій рахунок окремо, обидві купували й продавали одні й ті самі акції на одну суму і спільно обчислювали свої прибутки й збитки.

Якось, сидячи в тій конторі, вони почули п'ять гудків міської пожежної сирени.

— П'ять гудків,— озвалася Маріетта.— Це ж четверта дільниця, наша!

— О, боже! — вигукнула Нен.

— Що таке?

— Я на хвилинку,— сказала Нен. Вона пішла до телефонної кабінки і скоро повернулася назад, притуливши руки до грудей і хитаючи головою.

— Це наш будинок, любя. Це я винна. Я тобі все відшкодную, все до цента.

— Горить? Мій будинок?

— Може, містер Фекслер підвезе нас своєю машиною,— промовила Нен.

Вона все пояснила дорогою у Фекслеровій машині. Почувши сирену, вона відразу пригадала, що, виходячи з дому, нібито залишила в кухні недопалок сигарети. «Хоча я не зовсім певна»,— призналася Нен. Маріетта була дуже сердита, але не хотіла нічого говорити в присутності містера Фекслера.

— Вогонь, мабуть, уже погасили,— промовив Фекслер.— Бачте, он дві машини, з драбинками, гаками і всім іншим.

Біля тротуару стояла машина начальника пожежної команди і по-

руч ще одна. Будинок начебто був неушкоджений, на вигляд такий, як завжди, тільки передні двері були розчинені й рукав шлангу від машини тягся крізь дверний отвір кудись усередину будинку.

— Дякувати богу — вирвалось у Нен.

— Стривай, спершу заглянь досередини, а тоді вже дякуй,— кинула Маріетта.

— Я охоче зачекаю на вас, леді,— озвався Фекслер.

— Ні, ні, не треба. Велике спасибі вам за послугу,— відповіла йому Маріетта.

— Ну, тоді дайте мені знати, коли буде потрібна моя допомога,— сказав на прощання Фекслер.

Ед Шарп, начальник пожежної команди, був у холі, коли туди ввійшли обидві сестри.

— Невже ви не придумали нічого кращого, ніж лишити увімкненими щипці для завивки? — дорікав він, хитаючи головою.— Накручуйте собі волосся, тільки, ради бога, вимикайте щипці, коли скінчите! Цього разу ви дешево відбулись, але...

— Звідки ви знаєте, що почалося з щипців? — здивувалася Маріетта.

— Така вже моя робота — знати,— відказав Ед Шарп.— Ваша клята пожежа почалася у ванній, і лише ваші кляті щипці були там увімкнені. І вистачило ж глузду на таке! У кого ви застраховані?

— У Джо Денні, — відповіла Маріетта.

— Маєте щастя, що він ваш приятель.

— То ми одержимо страховку?

— Якби це залежало від мене, то ні ви, ані будь-хто, в кого вистає глузду на таке, не одержав би й шеляга. Ви загребли стільки грошей, то чому не спромоглися на перманент? Так, цього разу ви одержите свою страховку. Але сподіваюся, після цього вони змусять вас платити удвічі більші внески.

— А хто помітив пожежу, Ед? — спитала Нен Брознен.

— Ваша сусідка, Шроуп. Вона помітила дим у вікні ванної кімнати, а вдома ж нікого не було,— вона це знала. Вдома нікого, чуєте — нікого! — він покрутив пальцем коло скроні.— Ще б десять хвилин, і від цього будинку лишилися б самі голі стіни.

При всьому своєму приниженні Маріетта могла бодай трохи втішитися тим, що навіть якби компанія відмовилася платити страховку, вона досить заробила на біржовій грі, щоб покрити збитки. Але не так легко було зняти звинувачення з Нен і звернути його на саму себе.

— Ну, чом ти нічого не кажеш? Скажи, що це я винна,— напосідалася Маріетта.

— Так само це могла б бути і моя вина,— не погоджувалася Нен.— Я почувую себе теж винною.

— Та що ти там почуваш! Ти оце стоїш і думаєш, що я ганила тебе, а сама була в усьому винна. Ну й нехай,— винна, то й винна. Хіба я не маю права підпалити свій власний будинок, якщо мені цього захочеться? — І додала — вголос, але вже до самої себе: — Нам давно треба було змінити електропроводку в усьому будинку, правду казав Люк.— А тоді до Нен: — Ти даси трохи своїх грошей, якщо я мінятиму проводку?

— О, звісно, — адже я не плачу тобі ні цента за помешкання! Але навіщо вкладати гроші в цей будинок? Чому б тобі не продати його?

— А жити де?

Нен здвигнула плечима:

— Це не проблема. Нам удвох вистачить і окремої квартири. Або, якщо ти хочеш похизуватись, ми могли б купити будинок на Оук-род.

— Оук-род...— промовила Марієтта.— От, якби ми могли відкупити Клітів будинок! Це було б чудово, правда, Нен? Тепер ми багаті, обоє ми тяжко працювали все наше життя. То чи ми не заслужили прожити собі з утіхою той час, який нам ще лишився?

— Відколи ми продали Клітів будинок, він піднявся в ціні. Але ми можемо забрати його, якщо накинемо тій молодій парі дві-три тисячі. Скільки ти згодна дати? Вони заплатили двадцять вісім тисяч. Ми могли б запропонувати їм тридцять.

— Я б і тридцять п'ять дала! Це ж капіталовкладення, хіба ні?

— Що ж, ніхто не відмовиться одержати сім тисяч прибутку за вклад у двадцять вісім тисяч. Це близько двадцяти п'яти процентів прибутку менше як за два роки. Якщо ти так хочеш цього, то я згодна. Але тут є ще юридична проблема. На кого ми запишемо будинок — на тебе чи на мене?

— На мене. В мене більше грошей, ніж у тебе.

— О! Ти хочеш сама його купити?

— Так, але я не виганяю тебе, Нен. Я просто думаю, що краще мені бути власницею будинку. Ну, а ти, мабуть, не заперечуватимеш проти того, щоб платити мені невеличку плату.

— А яку суму приблизно?

— Скільки ти платила Бес Стоффер?

— За кімнату, сніданок і вечерю — п'ятнадцять доларів на тиждень. Це означає шістдесят на місяць, сімсот двадцять на рік.

— Ну, то як тобі ця ідея?

— Ну, це не зовсім те, що я думала, але, можливо, це найкращий вихід для нас обох,— відповіла Нен.

— Ти завжди житимеш зі мною, Нен, ти ж це знаєш,— сказала Марієтта.

Адвокат Філіппс гаряче віраджував сестер від цієї операції, однак не минуло й двох місяців, як купівлю було оформлено, і сестри поселилися в будинку, що побудував їхній брат. «Вони просто божевільні»,— говорили їхні друзі. Проте навіть Філіппс мусив визнати, що їм поталанило. Якась жінка заплатила десять тисяч доларів за старий будинок Люка Келлі і поділила його на шість окремих квартир.

— Либонь, тобі самій слід було це зробити,— зауважила Нен.— Вона матиме з цього будинку по дві-три сотні щомісяця.

— Я й так задоволена,— відповіла Марієтта.— Грошей мені не бракує, і в мене є Клітів будинок. Для нас це справжня втіха — жити в Клітовому будинку. Стривай-но, хай Еллен довідається про це! Що ми сидимо в її крислах. Ти ще не забула грати на роялі?

— Та могла б пригадати, якби потренувалася.

— Візьми декілька уроків,— сказала Марієтта.— Нехай це буде моїм коштом, як подарунок для тебе.

— Ні, що ти — брати уроки в такому віці! Я собі куплю ноти, сама потренуюсь — може, й пригадається.

— Ти практикуйся собі на роялі, а я — знаєш, що буду робити? Я хочу навчитися водити машину.

— Ти збираєшся купувати машину?

— Атож. Марки «Ессекс». Я сказала Джімові Денні, якщо я за місяць навчуся водити, то куплю машину. Завтра я починаю. Якщо вже ми тут живемо, то одна з нас повинна навчитися водити машину, а тебе, я знаю, це не цікавить.

— Я змогла б теж. Я вже не так боюся машин, як колись.

— Тоді тим краще. Коли Джім почне навчати мене, приходить і ти.

— Ні, ти вчись сама, а я буду придивлятися.

— Та я, власне, знаю, як водити,— я придивлялася, як це робив Люк. Він, щоправда, не дозволяв мені самій їздити, бо «Додж» належав фірмі, але він показував мені, як усе працює. Я знаю, що в «Ессексах» коробка передач трохи не така, та принцип той самий.

— Ти скоро навчишся,— запевнила сестру Нен.

Вона вже відчула себе самотньою. Вона-бо ніколи не навчиться водити машину, зір у неї такий поганий, що коли щось трапиться з її окулярами, вона не зможе побачити навіть кришки радіатора. Хоч би як Маріетта втішала її, а тут, у Клітовім будинку, їй було далеко не так затишно, як у Люковім. Річ була не тільки в тому, що тут їй доводилося платити за помешкання. Нен радо витрачала гроші, якщо в цьому була потреба. Коли вона вперше заговорила про будинок на Оук-род, то просто випадково,— вона не мала ніякого наміру захочувати Маріетту до цієї купівлі. За Клітового життя вона не дуже часто була в тому будинку, принаймні рідше, ніж сестра зі своїм чоловіком. У перші роки після одруження Кліта Маріетта і Люк удавали, наче вони дуже дружні з ним — почасти тому, що так годилося робити, а почасти тому, що Еллен деякі меблі для будинку придбала за посередництвом Люка, що дало йому змогу одержати невеликі комісійні, незважаючи навіть на знижені ціни. Власне, кожна річ у цьому будинку щось означала для Маріетти: чи то був стілець, куплений Люком, а чи килим, що його Еллен купила у Вейнемейкера і тим самим ще дужче розпалила Маріеттину ненависть до себе як до Клітової жінки. В будинку майже нічого не було такого, чого Маріетта не знала б, так би мовити, особисто. А за останні два роки Клітового життя, коли Еллен нібито мала роман із директором готелю, в будинку не з'явилися ніяких нових меблів. Але Нен звикла жити в умовах, які визначали для неї інші жінки — її мати, Бес Стоффер, Маріетта, а тепер от — Еллен Брознен.

— Джім Денні сказав, що за тиждень я вже водитиму машину,— похвалилася Маріетта, повернувшись із першого уроку.

— Тоді ми знову зможемо їздити до «Вестмора»,— сказала Нен.

— Ну, не знаю...— завагалася Маріетта.— А тобі хочеться?

— А тобі ні?

— Бачиш, ми ж не зобов'язані там бувати. І я не думаю, що це добре — двом жінкам ходити туди щодня.

— А ми ж ходили, і не тільки ми.

— Не тільки ми, але ж ти сама знаєш, хто така одна з них.

— Але ми ніколи не сідали поруч з нею, і вона ніколи не нав'язувалася нам.

— То й добре. Однак вона сиділа там день у день, а ми довгенько навіть не знали, хто вона така. Зате всі чоловіки знали, будь певна. Найгірша жінка на всю округу!

— І ще була там стара місіс Люк — та приходила щодня.

— А, це та, що в неї не всі вдома! — кинула Маріетта.

— І Сільвія Леві.

— Так, але щоразу з чоловіком. Леві висиджував там майже весь день, а вона бувала тільки вранці та перед закриттям. Принаймні я не збираюся ходити туди щодня.

— Чому? Бо ми тепер живемо на Оук-род?

— Так, коли хочеш знати. Ми ж тут не на день-два, Нен. Якщо Ральфові треба буде щось нам переказати,— про гроші, наприклад,— він може й сюди заскочити, і це забере не набагато більше часу, ніж якби ми сиділи в залі.

— Ми не зможемо звідси стежити за зміною курсу акцій на дошці.

— Ну, якщо тобі так дуже цього хочеться, я щодня відвозитиму тебе, але не обіцяю, що сама там сидітиму.

— А що ти взагалі думаєш робити?

— Не знаю. Але одного я певна — що не збираюся висиджувати там цілий день.

— Може, тобі слід вступити до місцевого клубу й навчитися грати в гольф?

— Я тобі тільки одне скажу: коли ми будемо сидіти в тій конторі цілими днями, нас ні в який клуб не приймуть.

— Ти думаєш, якби ми з тобою стояли на порозі їхнього клубу, і дощ лив на нас як з відра, вони все одно не впустили б нас, так?

— Нен, не зчиняймо колотнечі. Якщо хочеш, я відвозитиму тебе в своїй машині й надвечір забиратиму назад.

— Я можу й пішки дійти до Маркет-стріт і там сісти на тролейбус, і так само й додому доїду. Але все одно дякую.

Отож так і вийшло, що протягом кількох тижнів Нен Бронен сідала на тролейбус, чотири чи п'ять годин проводила в маклерській конторі і тролейбусом поверталася додому. Чоловіки, які раніше, бувало, заговорювали з нею про ціни на акції, тепер уже не озивалися, а невід-ривно стежили за дошкою. Інколи вони дещо підказували їй, але взагалі без Маріетти вона почувала себе самотньою. Маріетта не була, щоб так аж дуже симпатична — тільки й того, що життерадісна та струнконога. Але хай там що, а саме завдяки Маріетті чоловіки в конторі зупинялися, щоб перекинутися словом-другим з обома сестрами...

У п'ятницю надвечір Нен Бронен вирішила, що більше туди не їздитиме. Вона висіла з тролейбуса й подалася нагору до Оук-род.

Гараж був порожній, і Нен сама відчинила парадні двері будинку. Її опосіла втома, яку ще посилювало передчуття якогось лиха. Маріетта досі сердилася на неї. Рішення Нен більше не їздити до мак-лерської контори було перемогою Маріетти, але спробуй догодити їй!

У вітальні Нен роззулася й рушила до кухні. Але тільки-но ступила крок, як килим вислизнув у неї з-під ніг. На коротку мить їй стало смішно, коли обидві її ноги опинилися в повітрі, але вона швидше збагнула, ніж відчула, що нога в неї зламана. Потім при-йшов біль, і був він нестерпно сильний. Вона змусила себе гля-нути на ногу вище кісточки, звідки текла кров.

— Матір божа, Маріє, пошли мені смерть,— прошепотіла вона.— Забери мене звідси!

Її благання залишилося без відповіді.